

ინფორმაცია – ცივილიზაციის კოდი (ცივილიზაციის იბერიული მოდელი)

გოჩა ჩოგოვაძე, ალიკო ცინცაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე

განხილულია ცივილიზაციის განზოგადებული მოდელი და ინფორმაციის როლი მასში. შემოთავაზებულია პულსირებადი ცივილიზაციის მოდელი, როგორც ცოდნის ექსპორტზე ორიენტირებული ისტორიული წარმონაქმნი. განსაზღვრულია მისი ადგილი თანამედროვე გლობალურ სამყაროში. ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ და სხვ. საერთაშორისო მასშტაბის პრობლემებთან გადაწყვეტის გზების ძიება უპირატესობას ცივილიზაციის ერთიან გლობალურ მოდელს ანიჭებს. როგორც თანამშრომლობის გზას, მას ალტერნატივა არა აქვს. ამასთან, წინა პლანზე გადმოდის მასთან ერისა და ეროვნული თვითმყოფადობის არათავსებადობის საკითხი. პრობლემა ღიად რჩება, იქამდე სანამ ზოგადსაკაცობრიო თანაცხოვრების ბუნებრივი მდინარება, თავისთავად, ყოველგვარი ხელოვნური ჩარევის გარეშე არ მოხსნის ამ პრობლემას. ცივილიზაციის მოდელების ანალიზი დაგვეხმარება შედარებით მცირე დანაკარგებით განვლოთ გარდამავალი პერიოდი.

საკვანძო სიტყვები: ინფორმაცია. ცივილიზაცია. მოდელი. კოდი.

1. შესავალი

კაცობრიობამ განვითარების სხვადასხვა სტადიაზე არაერთი და განსხვავებული ტიპის ცივილიზაცია შექმნა. ისტორიამ იცის მთელს კონტინენტებზე გადაჭიმული ცივილიზაციები და სულ მცირე – ქალაქ-ცივილიზაციებიც კი. ისინი განსხვავდებოდნენ მსოფლმხედველობრივი, სარწმუნოებრივი, სოციოლოგიური, ისტორიული, სამხედრო და სხვ., განვითარების დონითა და ნიშან-თვისებებით, ზოგადსაკაცობრიო პროცესებზე ზემოქმედების მასშტაბითა და ხარისხით. ადამიანის მოღვაწეობისა და ფორმაციული განვითარების ზოგადი კანონზომიერებებისა და დინამიკის შესასწავლად მათი კლასიფიკაცია და სტრუქტურირება, ცივილიზაციური მოდელების შესწავლა გამორჩეულად მნიშვნელოვანი ხდება.

ამ თვლასაზრისით მრავალი ცდა არსებობს. ცივილიზაციურ მოდელებს ცნობილი ისტორიკოსები და სოციოლოგები სწავლობდნენ: დანილევსკი, შპენგლერი, ტოიმბი, კრებერი, კვიგლი, ბეგბი და სხვ. მათ მიერ აგებულ მოდელებს, ერთი საერთო ნიშანი აქვთ – ყველა მათგანში განსაკუთრებულ როლს ასრულებს – ინფორმაცია, როგორც ცივილიზაციის განვითარების მამოძრავებელი ძალა, მათ შორის ურთიერთქმედების ძირითადი მექანიზმი, და მისი ბოლო სტადიის მთავარი პროდუქტი.

2. ძირითადი ნაწილი

ინფორმაციის ხარისხი – ცივილიზაციის კოდია. ტოიმბის კონცეფციის თანახმად ყოველი ცივილიზაცია თავის ცხოვრებისეულ გზაზე შემდეგ ძირითად სტადიებს გადის [1]:

ჩასახვა – გენეზისი. ცივილიზაცია შეიძლება წარმოიქმნას ან პრიმიტიული საზოგადოების მუტაციის შედეგად, ან „დედა“ ცივილიზაციის ნანგრევებზე;

ზრდა – ამ სტადიაზე ცივილიზაცია სრულფასოვან სოციალურ სტრუქტურად ვითარდება;

აყვავება – განვითარების უმაღლესი სტადია; ძირითადად სწორედ ამ პერიოდითაა ცივილიზაცია საინტერესო და დასამახსოვრებელი. სწორედ ამ დროს ქმნის იგი ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებებს;

გაბზარვა – ზრდის დროს ყოველთვის არსებობს აყვავების სტადიაში გავლის გარეშე ამ სტადიაში გადასვლის საშიშროება; ეს დაშლის, დაცემის დასაწყისია;

დაშლა – ეს სტადია, როგორც წესი (მაგრამ არა აუცილებლად), გაბზარვის სტადიას მოსდევს. ცივილიზაცია დაცემის შემდეგ ან აღიგვება პირისაგან მიწისა, ან სიცოცხლეს ახალ ცივილიზაციებს აძლევს, ეს ცივილიზაციის გარდაუვალი ბოლოა; დაშლილი და მკვდარი ცივილიზაციის მაგალითია მაიას ცივილიზაცია. დღეს მის ნანგრევებსა და დატოვებულ – მზის სისტემის თაობაზე საოცარ ცოდნას ინტერესით ეცნობა კაცობრიობა. მაიას ცივილიზაცია მხოლოდ პირამიდები არაა, მისი გამოცანა მზის 19 წამიანი სიზუსტის კალენდარია. ბუნებრივია მაიას ცივილიზაციაზე ჯერ კიდევ ცოტა იცის კაცობრიობამ და ამ ეტაპზე არც ჩანს, რომ იგი ამ ცოდნას შეივსებს.

„დედა“ ცივილიზაციიდან წარმოქმნილი ახალი ცივილიზაციის მაგალითია ელინური ცივილიზაცია. იგი თვითონ მედიტერანული კულტურის შემქმნელი (იბერიული) ცივილიზაციის ნანგრევებიდან აღმოცენდა. დღეს უკვე ცნობილი ფაქტია, რომ მათემატიკური, ასტრონომიული, სამედიცინო და სხვა ცოდნის მარაგი ელინურმა ცივილიზაციამ მედიტერანულიდან მიიღო. მან ეს ცოდნა გადაამუშავა, ფორმალიზებული სახე და ბერძნული დასახელებები მისცა (თუნდაც ე.წ. პითაგორას თეორემა პითაგორას დაბადებამდე 1600 წლით ადრე იყო შუმერებისთვის ცნობილი. პითაგორამ აიღო და ფორმალიზებული სახით ჩაწერა იგი [2-4]). დღეს ეს ცოდნა ბერძნულად ითვლება. თავის მხრივ ანტიკური ცივილიზაცია დასავლური ცივილიზაციის საწყისი გახდა. ამას არც უარყოფენ თანამედროვე დასავლური ცივილიზაციის მკვლევარები. ასე გააგრძელა დასავლურ ცივილიზაციაში სიცოცხლე მედიტერანულმა (იბერია) კულტურულმა ჩანასახმა.

სტადიათა მონაცვლეობისა და მისი განვითარების მამოძრავებელი, ტოიმბის აზრით, პირველ რიგში *ინფორმაციაა*. დაშლის შედეგად ახალი ცივილიზაციის ჩასახვა, სწორედ იმ ინფორმაციის საფუძველზე ხდება, რომელიც ძველიდან, როგორც თესლი, ახლის ჩანასახად რჩება. ამდენადაც ცივილიზაციის დაშლის შემდეგ დარჩენილი ინფორმაციის ხარისხი, მისი თავისებურებები, განაპირობებს კიდევ ამ ინფორმაციიდან აღმოცენებული ახალი ცივილიზაციის მომავალ სახეს.

ნარჩენი ინფორმაცია *კოდია*, რომლის სტრუქტურა და მასში ჩაწერილი მზა ცოდნა განასზღვრავს აღმოცენებული ახალი ცივილიზაციის თავისებურებებს. ამდენად მნიშვნელოვანი ხდება ცივილიზაციის დაშლისას დატოვებული, ნარჩენი ინფორმაციის მახასიათებლები. ამგვარად, ცივილიზაციის მოდელი – გამოყენებითი კიბერნეტიკის დარგის – ინფორმაციის თეორიის კვლევის საგანი ხდება.

ცივილიზაციაში მოხმარებულ ინფორმაციას უნდა ახასიათებდეს: სინტაქსური, სემანტიკური, პრაგმატული ადექვატურობა, რეპრეზენტატულობა, საკმარისობა, მისაწვდომობა, აქტუალობა, უტყუარობა და მდგრადობა. ყველა ის თვისება, რაც ინფორმაციის თეორიაში ახასიათებს ზოგადად ინფორმაციას. ამ მახასიათებლებით შეიძლება კიდევ შეფასდეს აგებული ცივილიზაციური მოდელი. თუმცა ძნელია ისტორიულად ასე დაშორებული ცივილიზაციებისთვის ერთნაირი სიზუსტის ინფორმაცია მოვიპოვოთ და ისე შევაფასოთ მათი მოდელები. მაგალითად, იგივე მაიას ცივილიზაციაზე კაცობრიობამ გაცილებით ცოტა იცის, ვიდრე ელინურ ცივილიზაციაზე, რომლის წერილობითი და კულტურული წყაროები ცნობილია, უფრო მეტიც, სახეზეა „დედა“ ცივილიზაციიდან წარმოქმნილი „შვილი“ – დასავლური ცივილიზაცია. სწორედ ინფორმაციის უკმარისობის გამო გვიწევს გადავიდეთ შეფასების თეორიაზე და შედარებით დაბალი სიზუსტის მოდელებით დაგვიკმაყოფილდეთ; ახალი ინფორმაციის მოპოვებისა და არქეოლოგიური აღმოჩენების შესატყვისად დავაზუსტოთ და გავამდიდროთ აგებული მოდელი. ზემოაღწერილი მოდელები სრულად აკმაყოფილებდა ცივილიზაციების თაობაზე ჩვენ ცოდნას, სანამ ახალმა აღმოჩენებმა [2] არ გვაიძულა კვლავ დავბრუნებოდით მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში ასე პოპულარულ და განხილვის საგნად ქცეულ – იბერიული ცივილიზაციის კვლევას. რით არის იგი გამორჩეული?

იბერიული ცივილიზაცია, თავისი მოდელით თვისობრივად განსხვავდება ყველა განხილული ვარიანტიდან. იგი *პულსირებადი ცივილიზაციაა*. მისი მოდელიც პულსირებადია, თითქოს, მას არა აქვს არც დასაწყისი და არც დასასრული. იგი დროსა და სივრცეში მუდმივად პულსირებს. განვითარებისას, მიაღწევს მაქსიმუმს და იწყებს ინფორმაციის ექსპორტს. არცერთ სხვა ცივილიზაციას ნებაყოფლობითი ინფორმაციის ექსპორტი არ ახასიათებდა. მათ გააქვთ ჯერ მეტალურგიული ნაწარმი, ხოლო შემდეგ სტადიაზე – ცოდნა, რკინის გამოდნობის თაობაზე [3], ამით ჯერ რკინის ღირებულებების ექსპორტი ხდებოდა და შემდეგ როცა მასზე მოთხოვნილება გაჩნდებოდა – უკვე ცოდნის ექსპორტი. (ტექნოლოგიური სიახლეების გავრცელებისას, თითქმის, იგივე ტიპის პროცესს ვაწყდებით დღეს.) მაგრამ კიდევ უფრო საოცარია ძველი წელთაღრიცხვის მეორე ათასწლეულის დასაწყისში იბერიული ცივილიზაციის გატანილი ცოდნის მასშტაბები. ამ დროს იბერები (მოსხური ტომები, მესხები) მოედვნენ შუამდინარეთსა და ეგვიპტეს. ეგვიპტეში მათ შეაქვთ ბორბლიანი ტრანსპორტი (იქამდე ეგვიპტე ბორბალს არ იცნობდა) [4], შეჰყავთ ეგვიპტეში ცხენი და შეაქვთ მზის კალენდარი, რაც მთავარია, ისინი იქ ფონეტიკური წერის კულტურაზე გადადიან, უქმნიან ეგვიპტეს ანბანს. იქამდე ეგვიპტე ინფორმაციის ჩასაწერად იეროგლიფებს იყენებდა. ეგვიპტესა და კავკასიაში ბოლო პერიოდში ჩატარებული გენეტიკურმა კვლევებმა გვაჩვენა, რომ ასეთ მოდელს არსებობის უფლება აქვს. იგივე ხდება შუამდინარეთში. აქაც იწყება იბერიიდან ცოდნის ექსპორტი. უდაბნო ვერ შექმნიდა ღვინისა და თიხის წარმოების იმ კულტურას, რომლითაც ასე მდიდარია ეს მხარე [5], ეს არტეფაქტია. ბაბილონი ამ ცივილიზაციის დაშლის დასაწყისი იყო.

ამის შემდეგ იბერიული ცივილიზაცია დაშლას იწყებს. ამაზე წერდა დიდი სასულიერო მოღვაწე იოანე-ზოსიმე: „დამარხულ არს... (ენაი ქართული)“ ფაქტობრივად,

ცივილიზაცია ჩაკვდა, გაქრა, მაგრამ დატოვა კვლავ აღმოცენების იმედი – „იბერია გაბრწყინდება!“ ეს საეკლესიო იდიომა, ბიბლიურ საფუძველზე დგას. იბერიულმა ცივილიზაციამ ერთხელ იქამდე უკვე გაიარა იგივე სტადიები, სწორედ ამის ნარჩენია იბერიულ-პირინეული, იბერიულ-კელტური და იბერიულ-კავკასიური ანკლავები. პულსირებადი ცივილიზაციის მოდელი ხსნის აქამდე გამოცანად დარჩენილ არაერთ ისტორიულ ფაქტს. იგი მაღალი კორელაციით ამჟღავნებს მსგავსებას თანამედროვე გლობალიზაციის მოდელთან [6], პირველ რიგში მოპოვებული ცოდნის ექსპორტით. *გლობალიზაცია*, ფაქტობრივად, დღესაც კი ცივილიზაციის განვითარების წარმოსახვითი მოდელია, რომელიც ჯერ მხოლოდ ქაღალდზე (პროექტის სახით) არსებობს და რომლის რეალიზაციას ცდილობენ.

გლობალური იდეოლოგია, ადამიანთა მოღვაწეობის კონკრეტულ სფეროში ხალხთა ფართო მასების გაერთიანების იდეოლოგიურ წანამდღვრებს ქმნის. მან სხვადასხვა შეფერილობითა და სახელით კაცობრიობის ისტორიაში უკვე მერამდენედ იჩინა თავი. დღევანდელი „გლობალიზაცია“ მისი უმაღლესი საფეხურია. იგი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც პროცესი მიმართული ერთიან, ზეიდეოლოგიურ საფუძველზე, ადამიანთა მრავალმხრივი მოღვაწეობის ძირითად მაჩვენებელთა რეგულირება, ინტეგრაციისკენ. მას გამომწვევი ობიექტური მიზეზებიც აქვს: კაცობრიობამ უნდა შეძლოს საკუთარი მოთხოვნილებისა და მის ხელთ არსებული რესურსების ისე დაბალანსება, რომ ბუნებას დარჩეს რესურსების კვლავ აღწარმოების შესაძლებლობა, ამასთან გამოირიცხოს ეკოლოგიური პრობლემების წარმოქმნის საფრთხე. სწორედ „გლობალიზაციის“ მიღწევის აუცილებლობა აჩენს გლობალური თანამშრომლობის აუცილებლობას [6]. თანამშრომლობის პოზიტიური და აუცილებელი სფეროები იკვეთება: ეკონომიკაში, შრომის საერთაშორისო დანაწილებაში, ეკოლოგიაში და სხვ..

ობიექტური ფაქტორის გაუთვალისწინებლობისას მოსალოდნელი საფრთხის მასშტაბის წარმოსადგენად ერთ მაგალითს მოვიტანთ: დედამიწის წიაღიდან ყოველწლიურად 300 მილიარდი ტონა ნედლეული ამოაქვთ, და მისი ერთი ნაწილი ატმოსფეროში იფანტება, რაც აჭუჭყიანებს მას და ქმნის სითბური ეფექტის მსგავს არაერთ პრობლემას. ეკოსფეროს დაზიანების პირველი უარყოფითი შედეგები სახეზეა. ეკოლოგიური საფრთხე თავისი მასშტაბით თერმობირთვული იარაღის გამოყენების ექვივალენტური ხდება. საერთოდ, გლობალიზაცია არის გზა, დედამიწის საერთო სახლად განხილვის განცდისკენ, რომლის გარეშე მისი ხვალისდელი დღე უფრო და უფრო გაურკვეველი ხდება. გლობალიზაციის ეს ბოლო აღზევება მეოცე საუკუნის 70-იან წლებში, რომის კლუბიდან იღებს სათავეს, სადაც ნედლეულის ამოწურვის რეალური კონტურები გამოიკვეთა.

მეორე მხრივ, აქტუალურდება გლობალიზაციისა და ეროვნული თვითმყოფადობის თავსებადობის პრობლემა, და განსაკუთრებით მცირე ერებისთვის იგი მნიშვნელოვანი ხდება.

„გონიერი და სტაბილური საერთაშორისო წესრიგი ერებისა და ეროვნული სახელმწიფოების პატივისცემაზე შეიძლება აიგოს... ბრძენი სახელმწიფო მოღვაწე ხოტბას ასხამს ეროვნულ სტატუსს და ეყრდნობა მას.“ „ეროვნულობა, ეროვნული

საიამაყე და ეროვნული ინსტიტუტები, მათთვის დამახასიათებელი ნაკლოვანებების მიუხედავად, ქმნიან მოქმედი დემოკრატიის საუკეთესო საფუძველს“ (მარგარეტ ტეტჩერი, ინგლისის პრემიერ-მინისტრი). „ნაციონალიზმი ხელს უწყობს დემოკრატიას, ნაციონალიზმი ხელს უწყობს კულტურულ მრავალფეროვნებას და ეროვნული ტრადიციების შენარჩუნებას“ (ჯეიმს რურკე, აშშ, სოციოლოგი). ჯერ კიდევ მე-12 საუკუნეში თქვა რუსთაველმა:

„ჩვენ კაცთა მოგვცა ქვეყანა გვაქვს უთვალავი ფერთა“.

არა მხოლოდ სილამაზეს, სამყაროს არსებობასაც კი მისი მრავალფეროვნება განსაზღვრავს. მეცნიერებამ უკვე თეორიულადაც დაამტკიცა, რომ სიცოცხლის არსებობის აუცილებელი პირობა სამყაროს მრავალფეროვნებაა, თავის მხრივ, ფიზიკურადაც და სულიერადაც, ეროვნულობა საკაცობრიო დონეზე მრავალფეროვნების სათავედ წარმოგვიდგება.

აგებული ცივილიზაციური მოდელების ანალიზი ამტკიცებს ამ თვალსაზრისს. სახეზეა, ერთი მხრივ, ცივილიზაციის გლობალური მოდელი, მისთვის დამახასიათებელი ადამიანის უფლებებისა და დემოკრატიული ღირებულებებით; მეორე მხრივ, ეროვნული თვითმყოფადობის პრობლემა. ანუ ორი კარდინალურად განსხვავებული შეხედულება ამ საკითხზე. იგი ღიად დარჩება იქამდე, სანამ ზოგადსაკაცობრიო თანაცხოვრების ბუნებრივი მდინარება, თავისთავად, ყოველგვარი ხელოვნური ჩარევის გარეშე, არ მოხსნის ამ პრობლემას.

სად გაივლის „გლობალანსის“ ხაზი? რამდენად მალე მიიღებს სამყარო მშვიდობიან მსოფლიოს და ახალ მსოფლიო წესრიგს? პასუხები ამ კითხვებზე კაცობრიობამ უნდა გასცეს. ამ პასუხისას მეცნიერება მხოლოდ ერთი, მაგრამ აუცილებელი კომპონენტია. პირველი ცდები ცივილიზაციის მოდელების აგების მიმართულებით გვარწმუნებს, რომ თეორიული ანალიზი დაგვეხმარება შედარებით მცირე დანაკარგებით განვვლოთ ეს გარდამავალი პერიოდი.

3. დასკვნა

ცივილიზაციის მოდელების გამოყენებითი კიბერნეტიკის მეთოდებით ანალიზი გვაჩვენებს მაღალ კორელაციას იბერიული ცივილიზაციის პულსირებად მოდელსა და თანამედროვე გლობალიზაციის თეორიულ მოდელს შორის. უკვე ეს ფაქტი გვაიძულებს ყურადღებით მოვეკიდოთ ცივილიზაციის პულსირებადი (იბერიული) მოდელის ანალიზს. გლობალიზაციის პირობებში ერთ-ერთი სერიოზული პრობლემა ეროვნული თვითმყოფადობის საკითხი ხდება. ცივილიზაციების მოდელების თეორიული ანალიზი აჩენს ამ მიმართულებით სერიოზული სამეცნიერო კვლევების გაგრძელების გარდაუვალ აუცილებლობას.

ლიტერატურა:

1. ჩოგოვაძე გ. (2003). ინფორმაცია: ინფორმაცია, საზოგადოება, ადამიანი. საქართველო, თბილისი. „ნეოსტუდია“.
2. ცინცაძე ა. (2015). ქართული ჰემატრია. თბილისი, გამ. გლობალ-პრინტი,
3. ჯავახიშვილი ივ. (1937). საქართველოს ისტორია. თბილისი ტ.1. გამ. საქ. მეცნ. აკადემია,
4. ენციკლოპედია (რუს.), ჰიქსოსები. (1978 წ.) მოსკოვი, გამ. „საბჭოთა ენციკლ.-ია“,
5. კრამერი ს. (1988). ისტორია იწყება შუმერიდან. თბილისი, გამ. „ნაკადული“,
6. ჩოგოვაძე გ. (2006). გლობალანსი. მოსკოვი. „ზ. წერეთლის შემოქმედებითი სახელოსნოები“.

**INFORMATION - CIVILIZATION CODE (IBERIAN MODEL
OF CIVILIZATION)**

Chogovadze Gocha, Tsintsadze Aliko
Georgian Technical University

Summary

The present article discusses a generalized model of civilization and the role of information in it. Article proposes a model of pulsing civilization as a historical entity focusing on export of knowledge. Article also defines its place in the modern global world. The search for solutions to economic, environmental and other issues of international scope favors the single global model of civilization. As a means of collaboration, it has no alternative. Analysis of civilization models will help surpass transition periods with relatively lower losses.

**ИНФОРМАЦИЯ - КОД ЦИВИЛИЗАЦИИ (МОДЕЛЬ ИБЕРИЙСКОЙ
ЦИВИЛИЗАЦИИ)**

Чоговадзе Г., Цинцадзе А.
Грузинский Технический Университет

Резюме

Рассматриваются обобщенная модель цивилизации и роль информации в ней. Предлагается модель пульсирующей цивилизации, как историческое образование, ориентированное на экспорте знания. Определено ее место в современном глобальном мире. Поиск путей решения экономических, экологических и других проблем международного масштаба эффективен при наличии единой глобальной модели цивилизации. Как средство сотрудничества у нее нет альтернативы. Анализ моделей цивилизации поможет сравнительно с малыми потерями пройти переходной период.